

TUSSEN AMSTERDAM EN KAMPEN

George Harinck in zijn werkkamer in het
vU hoofdgebouw (1B-30), 2008
(foto Hans Seijlhouwer)

TUSSEN AMSTERDAM
EN KAMPEN

George Harinck en het Historisch
Documentatiecentrum van de Vrije Universiteit
1985-2017

Vriendenboek onder redactie van Wim Berkelaar,
Hans Seijlhouwer en Bart Wallet

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Amsterdam 2018

Donum reeks XVIII

© 2018 Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands
Protestantisme (1800-heden), Amsterdam

Alle rechten voorbehouden / All rights reserved

Boekverzorging: Hans Seijlhouwer

ISBN 978 90 72319 37 1

INHOUD

Bart Wallet

TEN GELEIDE

EEN MAN, ZIJN DROMEN EN ZIJN DADEN

II

Maarten J. Aalders

TUSSEN JAN GEELKERKEN EN JENŐ SEBESTYÉN.

TWEE LEERLINGEN VAN ABRAHAM KUYPER

19

Clifford B. Anderson

THE DIGITAL LIBRARY OF ABRAHAM KUYPER

21

Jan Bank

ABRAHAM KUYPER EN PIO NONO

26

Wouter Beekers

KUYPERIAANS LEIDERSCHAP

29

Koert van Bakkum

(ON)VRUCHTBARE SPANNING – DE MÉMOIRES
VAN CORNELIS VAN GELDEREN (1872-1945)

32

Christoph van den Belt
IN DE GEEST VAN GEORGE

35

Wim Berkelaar
GEORGE EN DE VERONTRUSTENDE THEOLOOG
HARRY KUITERT

38

Hans (J.C.H.) Blom
EEN COLD CASE ROND HET COLIJN-ARCHIEF

41

Arno Bornebroek
ABRAHAM KUYPER KOPIËREN

44

Martien E. Brinkman
DE EERSTE VROUWELIJKE GEREFORMEERDE PREDIKANT

47

Leon van den Broeke
GEORGE HARINCK IN HET ARCHIEF: HET ARCHIEF- EN
DOCUMENTATIECENTRUM KAMPEN EN D. DEDDENS

50

Jan de Bruijn
DE 'VORIGEN'

53

James Eglinton
DE ONBEKENDE LIEFDE VAN HERMAN BAVINCK

56

Ab Flipse
JAN LEVER, FILOSOOF. NAAR AANLEIDING VAN EEN NIET-
GEPUBLICEERD ARTIKEL IN HET LEVER-ARCHIEF
59

Joan Hemels
DENKEND AAN EEN GIDS IN HET HISTORISCHE
PERSLANDSCHAP
62

August den Hollander
BIJVANGST
65

Hans van der Jagt
TUSSEN EPISTEME EN EXOTISME.
A.W.F. IDENBURG EN G. HARINCK
69

Marinus de Jong
HERKENBARE WORSTELING EN TWIJFEL
BIJ HERMAN BAVINCK
72

Dirk van Keulen
DE GEREFORMEERDE ETHIEK VAN HERMAN BAVINCK
75

Gert van Klinken
VRIJGEMAAKTEN EN SYNODALEN
78

Kees van der Kooi
SPIEGEL VAN EEN ERFENIS
81

Hans Krabbendam
ALLE LIJNEN KLOPPEN
84

Herman Langeveld
L'EMBARRAS DU CHOIX
87

Ab van Langevelde
'EEN PROVO DIE OVERHOOP LIGT MET
ZIJN EIGEN TEDERHEDEN'
90

Susan Legêne
ZOEK DE SAMENHANG
93

Fred van Lieburg
SCHOT VAN ROSS
98

Anne Schipper
POËTISCH SALUUT AAN PROF. DR. GEORGE HARINCK
101

Wilfred Scholten
GEORGE HARINCK NADER BESCHOUWD
105

Gerrit Schutte
BEDPLASSEND VOORMANNEN
108

Hans Seijlhouwer
TRIPS TAKE PEOPLE
111

Johan Snel
KUYPERS DODENMASKER
114

Paul van Trigt
HOEVEEL GELIJKHEID VERDRAAGT DE GASTHEER?
119

Jan Veenhof
GEORGE HARINCK – EEN REDDER IN DE NOOD
122

Jasper Vree
ORGANISME EN INSTITUUT
125

Bart Wallet
TWEË JEUGDGEDICHTEN VAN GEORGE HARINCK
128

Lodewijk Winkeler
PAAPSE STOUTIGHEID
132

Henk E.S. Woldring
MOTIVATIE TOT PLAATSBEPALING IN EIGEN TIJD
135

PERSONALIA VAN DE AUTEURS
139

HOEVEEL GELIJKHEID VERDRAAGT DE GASTHEER?

Wanneer is er sprake van een archiefvondst? Dat is wanneer de vinder, vaak een historicus, eindelijk vindt wat hij/zij zoekt. Of als in het archief iets gevonden wordt, wat niet gezocht werd of wat de historicus niet kan plaatsen. Het is dan alsof zich in het brein van de historicus een ongenode gast nestelt. Die gast kan in een achterkamertje gezet worden en wegwijnen, maar even goed kan de gastheer uitgedaagd worden om plaats te gaan maken. Gastheerschap: zou George dat geen treffende typering van zijn *métier* vinden? Het was in mijn beleving wel de manier waarop hij zijn werk bij het HDC vormgaf. Het raakt bovendien aan de samenlevingsvisie die hij eens in een essay uiteen zette. Gastvrijheid, stelt hij daar, is 'een manier van denken over pluriformiteit en eigenheid die niet bij uitsluiting begint'. Zoals hijzelf echter ook al suggereert, is de praktijk van gastvrijheid weerbarstig. Dat zal ik aan de hand van een archiefvondst in het HDC-archief laten zien.

De vondst die ik hier centraal willen stellen, is een map over het voorontwerp van de Algemene Wet Gelijke Behandeling in het archief van blindeninstituut Sonneheerdt. Die wet werd van kracht in 1994, maar kende een lange voorgeschiedenis. In 1981 ontlokte het voorontwerp een storm van verontwaardiging, met name van orthodox-protestanten. Toen en ook later spitste de discussie zich toe op de vraag of christelijke scholen gedwongen konden worden een homoseksuele leraar aan te nemen: wat zou zwaarder moeten wegen, gelijke behandeling of religieuze vrijheid?

Wat deed deze discussie in het archief van Sonneheerdt? De instelling hield zich nauwelijks met onderwijs bezig en was aan het begin van de jaren 1980 niet exclusief christelijk en voor een groot deel afhankelijk van staatssubsidie. Toch stuurde Sonneheerdt, samen met Bartiméus en de Christelijke Blindenbibliotheek, een protest-

brief naar de toenmalige minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Volgens een interne werkgroep was het 'onmogelijk en onzinnig de onderhavige materie nader wettelijk te regelen' en maakte het voorontwerp 'op godsdienst gegrondveste keuzevrijheid indirect inbreuk'. De werkgroep stelde dat, al was dat nergens vastgelegd, het 'beleid v.w.b. huisvesting en verzorging er mede op is gericht de christelijke levenshouding/sfeer in stand te houden c.q. te bevorderen'. Ik stuitte hier op een opvatting van religie die ik niet verwachtte en wellicht ook niet zo goed kende. De bestuurders onderkenden het belang van gelijke behandeling, maar zagen de wet vooral als een bedreiging voor de vrijheid van hun religieuze particuliere organisatie. Ze gaven daarmee blijk van een samenlevingsvisie waarin de staat de pluriformiteit van het 'maatschappelijk middenveld' garandeerde en niet bij wet ondermijnde – een samenlevingsvisie die in de jaren 1980 blijkbaar nog springlevend was.

Voor George was deze samenlevingsvisie natuurlijk geen onbekende: hij was bij uitstek de historicus van deze samenlevingsvisie en meer dan dat. In zijn essay over gastvrijheid actualiseert hij die samenlevingsvisie. Hij daagt christen democraten uit om in de discussie over de Nederlandse identiteit vrijmoedig te erkennen dat de Nederlandse cultuur christelijk is: 'de Nederlandse eigenheid is gebed in christelijke waarden die recht, vrijheid en ruimte voor wie anders is hoog in het vaandel hebben'. Het secularisme dat aan het begin van de eenentwintigste eeuw hoogtij viert, heeft hem geleerd dat de 'pluriforme samenleving van de twintigste eeuw' nooit in een 'neutrale bedding' functioneerde. Het benoemen van het 'christelijke waardepatroon waarin de pluriformiteit wortelt' is daarom belangrijk, zeker nu het secularisme een bedreiging lijkt voor minderheidsstandpunten. Waarden en niet artikel 1 van de Grondwet zullen pluriformiteit moeten waarborgen, stelt George in navolging van Balkenende. Het begrip gastvrijheid maakt duidelijk dat er zowel een (christelijke) gastheer is, als dat die gastheer ruimte maakt voor de ander om zichzelf te zijn. Prachtig natuurlijk, maar wat zien we als we dit naast de (historische) praktijk leggen?

Ik vermoed dat George de bestuurders van Sonneheerdt bij zou vallen in hun pleidooi voor de vrijheid van het religieuze particulier

initiatief en hun scepsis om via een wet gelijkheid af te dwingen. Toch zou hij ook een kritische vraag kunnen stellen bij de opstelling van de bestuurders: hoe gastvrij waren zij eigenlijk? Met hun pleidooi voor vrijheid claimden zij het recht om de organisatie op hun manier vorm te geven – zoals ook een islamitische organisatie dat zou kunnen doen. Zodoende benoemde het bestuur zichzelf tot gastheer, die ruimte maakte voor blinden en slechtzienenden. Uit andere bronnen weet ik dat die ruimte beperkt was. Hoezeer de gastheer zich dus ook liet bepalen door christelijke waarden, hij bepaalde de ruimte en niet de ander. De gedachte dat de nieuwe wet de maatschappelijke positie van mensen met een (visuele) beperking zou kunnen verbeteren, kwam niet bij hem op.

Dat was voor mij uiteindelijk de grootste vondst, want deze gedachte kwam destijds bij vrijwel niemand op en maakte daarom veel duidelijk over de manier waarop we in Nederland met handicap omgaan. Er wordt vaker voor mensen met een beperking dan met hen gedacht en gesproken. De duiding van deze houding werd een belangrijke uitdaging voor mijn historisch gastheerschap. Bovendien laat het zien dat de praktijk van (christelijke) gastvrijheid weerbarstig is: ook als de vlag van christelijke waarden gehesen wordt, is uitsluiting nooit ver weg. Dat zal de auteur van de *Domineesfabriek* toch niet ontkennen?